

«Δράξασθαι παιδείας»

/ [Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Ο ρόλος των Ελλήνων του εξωτερικού έχει ιδιαίτερη σημασία για την εκπαίδευση. Η ελληνική παιδεία εξακολουθεί να υπάρχει κατά την διάρκεια της Τουρκοκρατίας μεταφερμένη στη Δύση από τους λόγιους που προσέφυγαν σε αυτή για να επιστρέψει αργότερα με το ένδυμα του Διαφωτισμού. Ο Διαφωτισμός που θα ξεκινήσει από τις παροικίες μεταξύ των ετών 1750-1821 με πρωτεργάτες τον Ρήγα και τον Κοραή στοχεύει στην πνευματική αναγέννηση και την απελευθέρωση των υπόδουλων Ελλήνων, έδωσε μια άλλη τροπή στην παιδεία της Εκκλησίας.

Φαναριώτες

Η στάση της τελευταίας απέναντί στον Διαφωτισμό ήταν επιφυλακτική και συχνά εχθρική διότι τον συνέδεε με επαναστατικές διαθέσεις οπότε η αντίδρασή της στον ανθρωπισμό θεωρείται φυσιολογική. Ωστόσο μεταξύ ευρωπαϊκού και ελληνικού διαφωτισμού υπάρχει διαφορά στους στόχους. Ο δυτικός απέβλεπε στην δημιουργία δημοκρατικών πολιτευμάτων και ο ελληνικός στην πνευματική πρόοδο και ελευθερία του έθνους.

Η εκκλησία δεν θα αντιληφθεί την συγγένεια του διαφωτισμού με το ελληνικό πνεύμα και θα θεωρήσει το κίνημα προϊόν ξένων οδύνων. Επιπλέον οι θρησκευτικές αμφισβητήσεις του Διαφωτισμού επέτειναν την ανησυχία της και γι αυτό έλαβε μέτρα ελέγχου και καταδίκασε με εγκυκλίους και έντυπα τις καινοφανείς θρησκευτικές θέσεις με σκοπό την περιφρούρηση της πίστης από ιδέες που αν μη τι άλλο προέρχονταν από την δογματική της αντίπαλο. Παρόλα αυτά στην συντριπτική πλειοψηφία οι φορείς του ευρωπαϊκού πνεύματος ήταν κληρικοί.

Όπως καταλαβαίνουμε οι δύο πνευματικές δυνάμεις θα βοηθήσουν παράλληλα την εξάπλωση της παιδείας αλλά η διαφορετική τους κατεύθυνση θα οδηγήσει σε έναν πολιτιστικό δυισμό. Ειδικά ο Κοραής που υποστήριζε πως η θρησκεία έπρεπε να «απαλλαγεί από την Σκύλλαν της απιστίας και την Χάρυβδην της δεισιδαιμονίας» άρα δεν μπορεί να είναι εκτός του ορθού λόγου και μιλούσε για ανοησία της παραδοσιακής θρησκείας είναι λογικό να έρθει σε αντιπαράθεση με την παράδοση της Εκκλησίας και το κίνημα των Κολλυβάδων. Αν και στην ουσία ο κοραϊσμός ζητούσε την αναβίωση της αυθεντικής πνευματικής αποστολής του κλήρου, και δεν αμφισβητούσε την αλήθεια του δόγματος η «μετακένωση» των ιδεών και ο ορθολογισμός

του υπαγόρευε ένα έθνος κατευθείαν από την αρχαιότητα χωρίς σταθμό το *Βυζάντιο*. Απέναντι του θα βρεθεί η *Εκκλησία*. Μοναδικός βυζαντινός επιζών θεσμός, με ενδυναμωμένο ρόλο σε αντιστάθμισμα της αυτοκρατορικής εξουσίας, *διάδοχος του σε κάποιο βαθμό που συνέχιζε την οικουμενική ιδέα της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας*.

Ωστόσο δεν πρέπει να ξεχνούμε και περιπτώσεις όπως αυτή του Κοσμά του Αιτωλού που περιόδευσε στις κατακτημένες περιοχές έχοντας ως κεντρικό άξονά του κηρύγματός του την σημασία της παιδείας και την ίδρυση σχολείων. Προέτρεπε κάθε επίσκοπο όπως ιδρύσει σχολεία, βοηθήσει τους δασκάλους και τους άπορους μαθητές. Περιέγραφε με πάθος ιστορίες από την αρχαία Ελλάδα και του Βυζαντινούς βασιλείς για να αποδείξει πως όντας απόγονοι ενδόξων ανδρών θα απελευθερωθεί το *Γένος*.

Τα διαθέσιμα μέσα της *Εκκλησίας* για την εκπαίδευση ήταν χρήματα, βιβλία, τυπογραφεία, αίθουσες, μονές, ναοί, προστασία, εποπτεία και υποτροφίες. Θεωρείται λογικό η παιδεία να λάβει χαρακτήρα ανάλογη του φορέα της. Πνεύμα συντηρητικό, θρησκευτικό με στόχους την «*θεραπεία των θεολογικών γραμμάτων και την ηθικοπλαστική διαμόρφωση του ανθρώπου*». Οι ταυτόχρονα κληρικοί και δάσκαλοι σε συνεργασία με τους *προεστούς* φροντίζουν για την ίδρυση σχολείων. Αρωγούς στο έργο είχαν τους Έλληνες του εξωτερικού που διέθεσαν χρήματα για την πνευματική αφύπνιση του *Γένους*. Επιπλέον οι παροικίες με πρώτη τη Βενετία, το πανεπιστήμιο της Πάδουας, τις Ακαδημίες των Παραδουνάβιων περιοχών θα προσφέρουν δωρεάν βιβλία.